

УДК 784(477) «19»

Ланіна Т.О.,

старший викладач

кафедри академічного та естрадного вокалу

Інституту мистецтв

Київського університету імені Бориса Грінченка

РОЗВИТОК ВОКАЛЬНОГО АНСАМБЛЕВОГО ВИКОНАВСТВА В УКРАЇНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XX СТОЛІТТЯ

У статті досліджено історію виникнення і розвитку естрадно-вокального ансамблю як самодостатнього музичного жанру зі специфічними ознаками. Спираючись на більш ніж піввіковий практичний досвід концертної діяльності низки естрадних вокально-ансамблевих колективів України, характеризуючи репертуарну політику музичних колективів, автор визначає професійний рівень діяльності багатьох ансамблевих колективів України.

Ключові слова: *естрадно-вокальний ансамбль, біг-біт, ансамбль «Смерічка», ансамбль «Кобза», ВІА «Ритм», вокальна формація «Піккардійська терція».*

У середині ХХ століття активно формуються естрадно-ансамблеві вокальні групи як професійні музичні одиниці. Для них створюється репертуар з досить широким вибором виконавців — дует, тріо тощо, з участю хору та різних інструментальних ансамблів й навіть оркестру, відтак складається естрадний вокальний ансамбль — самодостатній музичний жанр із досить широкими й специфічними ознаками.

Саме формування цих рис і широка практична діяльність вокально-естрадних ансамблів, починаючи з 30-х років ХХ століття, зобов'язує дослідників до збирання матеріалів про концертну

роботу і за кордоном, і в колишньому Радянському Союзі, і в сучасній Незалежній Україні та до спроби перших теоретичних узагальнень на цю тему. І оскільки така музична практика — концертна діяльність — названих музичних колективів має вже понад півстолітню історію, вважаємо за необхідне зробити свої спостереження про їх творчу працю. Крім того, за останні роки в Україні здійснено заходи з метою професійної підготовки вокалістів у класі ансамблю в середніх та вищих музичних закладах.

Мета статті — дослідити концертну діяльність низки естрадних вокально-ансамблевих колективів України, спираючись на їх понад піввіковий практичний досвід, схарактеризувати репертуарну політику деяких музичних колективів (взятих нами вибірково) і дати їй мистецько-критичну оцінку, вказати на високий професійний рівень діяльності багатьох ансамблевих колективів.

У 60-ті роки ХХ століття на Заході виникають нові електроінструменти та мікрофонно-підсилююча апаратура. Це, своєю чергою, зумовило появу різних напрямів у музиці. Виникає новий музичний стиль біг-біт, який відрізняється своєю мелодикою, музичною фактурою, ритмікою, гармонією, специфічною манерою виконання, а також посилюються функції ритмічної групи. Але в СРСР заборонялось розповсюджувати все нове, що стосувалося музичного естрадного мистецтва. В 1966 році Л. Дутківський створює при Вишницькому районному Будинку культури ансамбль «Смерічка», до якого входять три електрогітари (соло, ритм і бас), ударні, електроорган та кілька співачок. Цей колектив опановує новий стиль у музиці — біг-біт.

Дутківський намагається зробити свій власний стиль. Для цього він поєднує ритміку і гармонію рок- та поп-музики з українським, зокрема фольклорним, мелосом. Його музика призначається і для концертів, і для дискотеки.

Зазначимо, що для концертних виступів колектив залучає світлове оформлення, нові, спеціально для цього пошиті сучасні костюми з поєднанням фольклорних елементів, також продуманим був режисерський план концерту тощо.

Зауважимо, що деякі слухачі не сприймали виступи цього колективу і навіть писали свої критичні зауваження. Втім, вже наприкінці 1960-х років ця критика не мала сили, бо часи змінилися і офіційна влада вже не притісняла естраду як музичний жанр.

Учасники ансамблю мали грати на інструментах та співати в особливій вокальній манері. Завдяки останній та своєрідній інструментовці «Смерічка» стала художнім колективом, який легко впізнавали навіть по Всесоюзному радіо. Поява нових співаків — Василя Зінкевича (1968 р.) та Назарія Яремчука (1969 р.), підняла колектив на новий рівень популярності.

Важливу роль у творчому зростанні ансамблю «Смерічка», в її популярності та збагаченні репертуару відіграв молодий чернівецький композитор Володимир Івасюк. Ще у 1968 році він написав для цього колективу у «смеречанському» стилі дві пісні — «Я піду в далекі гори» та «Відлуння твоїх кроків». Вони довгий час були візитною карткою ансамблю. Дещо пізніше В. Івасюк пише ще дві пісні — «Червона рута» і «Водограй», які також здобули велику популярність і навіть офіційні нагороди.

«Смерічка» стала першим українським колективом, котрий вийшов на міжнародний рівень, провівши успішно гастролі в Румунії. Популярності ансамблю додали і такі події: у серпні 1971 р. львів'яни Мирослав Скочиляс та Роман Олексів приступили до зйомки кінострічки «Червона рута», де головні ролі виконали С. Ротару (тоді ще викладачка Чернівецького культосвітнього училища) та В. Зінкевич (соліст «Смерічки»). З квітня 1973 року вокально-інструментальний ансамбль «Смерічка» працює як колектив Чернівецької обласної філармонії на професійній основі [3].

Неможливо оминати увагою ще один колектив, який був на українській естраді — «Кобза». Починався цей ансамбль як суто інструментальний фольклорний: у кінці 1960-х його створили студенти Київської консерваторії — бандуристи Костянтин Новицький і Володимир Кушпет та флейтист Георгій Гарбар. Причому бандуристи грали на електробандурах. Очолив цей вокально-інструментальний ансамбль також студент консерваторії, майбутній композитор Олександр Зуєв. Записи колективу відрізнялися від інших подібних колективів специфічністю тембрових барв, оскільки тут звучали електробандури і електрокобзи.

Репертуар «Кобзи» головним чином був україномовним. Основну його частину склали народні пісні. Після нетривалих експериментів із виконавськими стилями на початку 1980-х ансамбль повернувся до обраного раніше традиційного, фольклорного звучання. Далеко не кожному митцеві чи художньому колективу вдається

стати у мистецтві явищем, а лише одиницям — легендою, та й ще живою. На нашу думку, «Кобза» наближається до того рівня, який претендує на найвищу похвалу саме за те, що їхній репертуар і манера співу тісно пов'язана із глибинними пластами українського фольклору. Значну популярність принесли «Кобзі» пісні «Три трембіти» М. Скорика, «А ми удвох» О. Зуєва та ін., що часто звучали в ефірі.

За 35 років «Кобза» мала у своєму репертуарі сотні українських народних пісень та низку фольклорних зразків народів світу. Колектив довів, що старовинні народні інструменти, зокрема такі, як сопілка, скрипка, козобас, бугай, дрімба, ліра, бандура і, звичайно ж, кобза, можуть звучати по-сучасному.

У часи Радянського Союзу вокально-інструментальний жанр в Україні був дуже розповсюджений. Тому практично у кожній області працювали колективи, які були визнані поза межами нашої республіки. У 1970-ті роки з'являються на великій сцені різні колективи: ВІА «Тайфун» (м. Кадіївка) під керівництвом Віктора Кофанова (водночас бас-гітарист і соліст), ВІА «Голоси Дружби» (Запоріжжя) під керівництвом Іллі Бенсмана. Напряму, у якому працювали ці вокально-інструментальні ансамблі, близький до американських рок-груп, наприклад «Гренд Фанк». Після розпаду ВІА «Голоси Дружби» в Запорізькій філармонії формується новий ВІА «Крила», його очолив той же І. Бенсман.[1]

У Дніпропетровській філармонії організовується відразу кілька ансамблів — «На веселій Орбіті» та «Водограй» під керівництвом Олександра Шаповалова.

У 1970-ті роки значний вплив на подальший розвиток мав колектив Харківської філармонії ВІА «Ритм», який очолював Олександр Авілов. З цим ансамблем протягом декількох років працювала Алла Пугачова. Саме «Ритм» брав участь у запису грамплатівок «Дзеркало душі», «Підіймись над суєтою», «Чи то ще буде». Знаковою для колективу став запис музики та участь у зйомці кінофільму «Жінка, яка співає».

Україна мала багаті традиції вокально-ансамблевого мистецтва. В Києві були зібрані найкращі колективи. Першим вокальним ансамблем був київський септет «Мрія» («Укрконцерт»). Керівник — композитор Ігор Поклад. На початку це був суто жіночий вокальний ансамбль. Проте за час свого існування до його складу входили

відомі музиканти: Павло Жагун, Руслан Горобець, Тарас Петриненко, Микола Мозговий, Віктор Ілліненко, Наталія Нурмухамедова. Репертуар колективу був цікавим і різноманітним, а твори витримані в джаз-роковому стилі.

У 1974–1978 роках практично у всіх містах України з'являються ВІА, які відіграли значну роль у формування цього жанру: ВІА «Чарівні гітари», ВІА «Співаючі юнги», ВІА «Діалог», ВІА «Кримські чайки», «Кримські зорі», ВІА «Краяни», «Фрістайл», ВІА «Арніка», ВІА «Ватра», ВІА «Либідь», ВІА «Світязь», «Черемош», «Жива вода».

На сучасному музичному горизонті з'явилося ще кілька вокальних ансамблів, які заслуговують на увагу, це, зокрема, «JazzeX», «Mansound», «Дюк-Тайм». Одним із корифеїв є «Пікардійська терція». Історія колективу така.

У перші роки Незалежності України (1992) у Львівському музичному училищі імені С. Людкевича був організований вокальний ансамбль, який виступав на концертах цього навчального закладу. Ніша акапельної музики в Україні була майже незаповнена. Нова вокальна група з'явилась без супроводу, на чолі з художнім керівником, аранжувальником та солістом Володимиром Якимцем.

Музиканти «Пікардійської терції» обрали правильний шлях розвитку свого колективу. Насамперед вони почали шукати оригінальне «обличчя», свій неповторний звук або співзвуччя. У репертуарі «Пікардійської терції», крім народних та сучасних пісень, є також і класичні твори минулих століть.

Неординарною назвою свого гурту вони хотіли показати, що не є випадковими людьми на сцені: термін «пікардійська терція» ввів у 1970-х роках композитор А. Кос-Анатольський. Це мажорний акорд у кінці мінорного твору. Його активно використовував у своїй музиці також Й.С. Бах. Упродовж багатьох років «Пікардійська терція» з відпрацьованим до дрібниць творами співає джаз, фолк, рок, поп, блюз, класику, балади.

Означення «гурт» викликає відразу, особливо коли йдеться про творчий колектив, тому згодом він став називатись вокальна формація. Музиканти намагаються «формувати» образ кожної пісні, адже ці вічні теми — любов та добро — завжди можна подати в новій обробці. На сцені колектив завжди в класичних костюмах, це і є їх означенням — «інтелігентний формат». До того ж «Пікардійська терція» співають народні пісні перед найбільш

вимогливою публікою. Співаки виконують музичні імпровазації на теми автентичного гуцульського, лемківського та подільського фолку, виконавці намагаються приблизитися до джерел та надати їм нового й сучасного звучання.

Розглянуті ансамблі — це тільки вершина айсбергу. На сьогодні відома численна кількість колективів, які працюють в жанрі естрадного вокального ансамблю. Для найвищої оцінки ансамблевого виконавства існує унікальність творчості, несхожість ні на кого, власний репертуар.

Ми прагнули якомога повніше охопити різні форми вокальних, вокально-інструментальних ансамблів, які пройшли непростий шлях свого становлення. Спираючись на різні джерела вокальної, хорової та інструментальної музики, ще у 50-ті роки розпочався розвиток ансамблевого співу, розвивалися його нові різновиди. Отже, силами багатьох музикантів світу формувалися основи для нового музичного жанру «естрадно-вокальний ансамбль». Ця подія вже відбулася, вона утвердилася у своїх музично-стильових нормах.

Охопити все розмаїття вокально-естрадних форм ансамблевого виконавства неможливо, адже світова культура, що виявляється у цьому жанрі справді дуже велика. Важливим було для нас простежити зміни творчих спрямувань та стильових тенденцій від джазу, різних форм поп-музики та рок-музики, а також синтезування цих музичних напрямів з фольклорними зразками України.

ДЖЕРЕЛА

1. Воскресенский С. Современные эстрадные ансамбли / С. Воскресенский, Б. Киянов. — М., 1975.
2. Гордійчук М.М. Українська радянська музика. Нарис / М.М. Гордійчук. — К. : Держ. вид-во образотворч. мистецтва і муз. літ. УРСР, 1957. — 120 с.
3. Івасюк В. Как выросла «Смеричка» / В. Івасюк // Кругозор. — М, 1977. — № 3.
4. Козлов А.С. Рок-музыка: истоки и развитие / А.С. Козлов. — М. : Знание, 1989. — 142 с.
5. Конен В.Д. Третий пласт. Новые массовые жанры в музыке XX в. / В.Д. Конен. — М. : Музыка, 1994. — 160 с.
6. Нечаева П. Вижницький фономен / П. Нечаева // Доба. — 2002. — 11 січня.

В статье исследована история возникновения и развития эстрадно-вокального ансамбля как самодостаточного музыкального жанра со специфическими признаками. Опираясь на более чем полувековой практический опыт концертной деятельности ряда эстрадных вокально-ансамблевых коллективов Украины, характеризуя репертуарную политику музыкальных коллективов, автор определяет профессиональный уровень деятельности многих ансамблевых коллективов Украины.

Ключевые слова: *эстрадно-вокальный ансамбль, биг-бит, ансамбль «Смеричка», ансамбль «Кобза», ВИА «Ритм», вокальная формация «Пиккардийская терция».*

The article examines the history of the emergence and development of pop-vocal bands as a separate genre of music with specific characteristics. Based on more than half a century of practical experience of live performances of a number of pop-vocal ensemble groups in Ukraine, describing the repertoire policy of musical bands, the author defines the professional level of activity of many ensemble groups in Ukraine.

Key words: *pop-vocal ensemble, Big beat, ensemble "Smerichka", band "Kobza", VIE "Rhythm", vocal formation "Picardy Third".*